

УДК 378.011.3-051:94

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1\(202\)-69-73](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1(202)-69-73)

Черевичний Геннадій

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-9094-8732>

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

A *Порушується проблема ефективності модернізації підготовки майбутніх учителів історії в університетах України на засадах компетентісного підходу. Це в умовах глобалізованого простору набуває нового значення та запровадження нових методологій у практику вищої школи, зокрема – трансдисциплінарної. Автор наголошує на тому, що саме майбутні вчителі історії мають бути носіями української ідентичності, а першочерговим їхнім завданням є формування громадянина України нової генерації. У цьому сенсі майбутні вчителі історії мають оволодіти певними технологіями, методами, способами і прийомами передавання підрастаючому поколінню неспотвореного знання про своє коріння, про витоки державності країни, в якій вони народилися і мають гідно жити.*

У статті також піднімається питання про необхідність оволодіння майбутніми вчителями історії дистанційними методами викладання історичних навчальних предметів. Тим самим сформованість трансдисциплінарної компетентності є актуальним аспектом їхнього професійного становлення. Тобто міцні, глибокі, достовірні знання та уміння управляти ними мають набуватися здобувачами історичної освіти на засадах міждисциплінарної інтеграції, спиратися як на науковий досвід, так і на реалії повсякденного буття поза межами навчальних дисциплін. Це й є оволодіння надпрофесійними (ключовими) і професійними компетенціями майбутньої педагогічної діяльності істориків – формування фахового складника їхньої професійної компетентності при роботі із законодавчої, архівної, бібліотечної, педагогічної та іншими джерельними базами.

Ключові слова: модернізація освіти; учитель історії; університети України; компетентісний підхід; трансдисциплінарний підхід

S **Cherevychnyi Gennadii. Modernization of history teacher training in Ukrainian universities: a competency approach.**

The article reveals the effectiveness of modernization of future history teacher training in Ukrainian universities based on a competency approach. In the post-pandemic space, it acquires new significance and the introduction of new methodologies in practice, in particular – transdisciplinary. The author emphasizes that future history teachers should be the bearers of Ukrainian identity, and their primary task is to form a new generation of Ukrainian citizens. For that purpose, future history teachers should master certain technologies, methods and techniques of imparting to the younger generation the necessary knowledge of their traditions, the origins of the statehood of the country in which they were born and must live with dignity.

The article also considers the need for future history teachers to master distance learning methods of historical subjects. The transdisciplinary competence is an important aspect of their professional development. The historical students should acquire strong, deep, reliable knowledge and ways to control them using the interdisciplinary integration, based on both scientific experience and acquired from everyday life outside the educational disciplines. It is the acquisition of key and professional competencies – the professional competence development in working with legislative, archival, library, pedagogical and other source bases.

Key words: modernization of education; history teacher; universities of Ukraine; competence approach; transdisciplinary approach

Черевичний Геннадій Семенович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри новітньої історії України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Cherevychnyi Gennadii, Ph.D of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor in the Department of Modern History, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

E-mail: gscherevichnyj@gmail.com

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В епоху розбудови інформаційного суспільства одним із пріоритетних напрямів визначається створення цілісної та ефективної національної системи освіти, роль якої зростає в умовах сучасних трансформацій. Проте питання модернізації та реформування

освітньої галузі, зокрема у векторі оновлення освітнього середовища щодо вдосконалення підготовки педагогічних працівників, які мають спрямовувати свою діяльність на формування й розвиток інтелектуального і виробничого потенціалу держави, залишається актуальним у векторі євроінтеграційного спрямування України.

У преамбулі нашої промови хотілось би зосередити увагу, на вагоміших, на нашу думку, аспектах сучасного етапу становлення української освіти [8; 12]:

1. По-перше, майбутнє держави залежить в об'єктивному сенсі від вчасного виявлення і формування особистості вчителя, а також збереження і розвитку його потенціалу. Саме тому, що інтелектуальний і виробничий потенціал особистості (країни, суспільства) є визначальним фактором економічного розвитку будь-якої держави.

2. По-друге, сталий розвиток освіти, зокрема, динамічність трансформаційних процесів у руслі її цифровізації, зумовлює необхідність ефективного використання педагогічних і науково-методичних ресурсів, інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, сучасних техніко-технологічних засобів, соціально-педагогічних мереж, що потребує підтримки з боку держави, а також передбачає продуктивне використання та подальше інтелектуальне зростання громадян.

Поряд із цим, конкурентні позиції України мають відображати це на світовому рівні. У цьому сенсі перед педагогами, особливо які є вчителями історії, котрі спрямовуватимуть свою педагогічну діяльність, у першу чергу, на формування і розвиток національної ідентичності своїх учнів, постає низка логічних запитань: як спрямувати інтелект окремої людини у правильно визначене викликами сучасності русло; як узгодити особисті, суспільні та національні інтереси; яким чином забезпечити національній економіці перехід на випереджувальні позиції формування інтелектуального і виробничого потенціалу країни тощо.

3. По-третє, швидкоплинність інформаційних потоків, поява надзвичайних технологічних конструктів як у суспільному бутті людини, так і у професійному та освітньому просторі, вимагають підготовки інноваційно спрямованих громадян країни, які, у свою чергу, мають бути здатними до адаптивного сприйняття глобальних трансформаційних процесів сучасності, врешті-решт мова йде про підготовку до життя людини нової генерації.

Тож, актуальною залишається виразна невідповідність між існуючим педагогічним потенціалом учителів історії та забезпеченням їхньої ефективної діяльності економічно, що потребує належної державної підтримки.

Тим самим доцільним є спрямування потенційних можливостей майбутніх учителів історії, які й утворюватимуть, у першу чергу, інтелектуальний потенціал суспільства у чітко сформульовані пріоритети з метою досягнення позитивного економічного ефекту на засадах національної свідомості з урахуванням історичного досвіду й менталітету українства.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій показав, що за рахунок інноваційних перетворень, що спостерігаються в економіці України, сучасна освіта потребує виваженої стратегії, спрямованої на зміну своєї парадигми з одного боку та задоволення запитів роботодавців з іншого. Це відображено в Конституції України, законах України «Про

освіту», «Про вищу освіту», в положеннях «Національної стратегії розвитку освіти України», Рекомендаціях ЮНЕСКО [14] тощо. У цих документах підкреслюється необхідність виокремлення значущості компетентнісного підходу у підготовці педагогічних кадрів, зокрема вчителів історії.

Отже, компетентнісно-трансдисциплінарна парадигма підготовки майбутніх учителів узагалі, а вчителів історії – зокрема, привертає значну увагу вітчизняних і зарубіжних учених. У базис такої парадигми покладено визначення феноменів і семантика понять «система формування професійної компетентності педагога» і «трансдисциплінарність підготовки майбутнього вчителя історії».

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять результати наукових досліджень попередників і надбання з власного досвіду, що:

- ґрунтуються на принципах науковості, історизму, інноваційності, адаптивності, рефлексивності, спрямованої самоорганізації, взаємозв'язку творчої самореалізації особистості й освітнього середовища, технологічності, зв'язку теорії з практикою, моніторингу тощо;

- реалізуються на засадах концептуальних методологічних підходів до розгляду педагогічних явищ: системному (М. Лазарев, Е. Лузік та ін.); трансдисциплінарному (А. Дадже, Ю. Данилов, М. Жамборова, А. Книгін, Е. Князева, М. Меллоу, В. Моїсєєв, В. Мокій, М. Ростока, М. Симонов, О. Шегай та ін.), у т. ч. – онтологічному (А. Гуралюк, О. Нестеренко, В. Поліщук, А. Трофімчук та ін.) і адаптивному (Н. Білик, Т. Борова, Г. Єльнікова, В. Третьяков та ін.) як різновиди; компетентнісному (О. Локшина, П. Лузан, В. Майборода, В. Манько, Н. Ничкало, М. Ростока, О. Савченко, А. Слюсаренко, А. Субетто, Л. Штефан, А. Хуторської, у т. ч. у підготовці майбутніх учителів історії – В. Власов [15], А. Гриценко [1; 2], О. Курок [2], О. Пометун і Г. Фрейман [3], О. Худобець і Ю. Чебослаєв [6] та ін.); технологічному (В. Биков, Л. Богдановська, Р. Гуревич, М. Кадемія, В. Юрженко та ін.); діагностичному (Г. Костюк, С. Максименко, Я. Раєвська); – забезпечуються системою психолого-педагогічних ідей і соціально-культурних цінностей, концепцій, основних понять, що виявляють розуміння сутності трансдисциплінарної компетентності та умов її формування на засадах випереджувального розвитку освіти (А. Литвин, В. Мокій, П. Цегольник та ін.); потреб соціального замовлення – запити держави на конкурентоздатних педагогів, зокрема – учителів історії, що швидко адаптуються до вимог сучасного ринку праці (Л. Березівська, Л. Богдановська, А. Гриценко, Ч. Жоу, Г. Етцкович, С. Карачун, Л. Лідесдорфф, В. Лозовецька, О. Пометун, О. Сухомлинська, Л. Сергєєва, Г. Фрейман та ін.);

- ураховують чинні законодавчі акти й нормативно-правові документи у галузі освіти та європейської освітньої інтеграції.

Пропедевтична обґрунтованість існування безлічі парадигм щодо існування феномена трансдисциплінарності, безпосередньо пов'язана з іменами таких учених, як:

Д. Джедер [9], Б. Ніколеску [10], Ж. Піаже [11], Е. Янч [7] та ін.

Отже, теоретико-методологічний конструкт є визначальним фактором управління знаннями, який грає багатозадачну роль трансформаційного переосмислення природи виявлення, формування та історично обумовленого розвитку інтелектуального і трудового потенціалу країни в цілому, а також і кожної окремої особистості, у т. ч. і майбутніх учителів історії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є порушення проблеми щодо організації та проведення ґрунтовного наукового дослідження щодо активізації ефективних процесів модернізації підготовки майбутніх учителів історії на засадах компетентнісного підходу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Актуалізуючи розвиток компетентнісної парадигми вітчизняної освіти, необхідно зазначити, що нині підготовка учителів історії тісно пов'язана із формуванням у них професійної компетентності. Поряд із цим майбутнє вимагає й відповідного – трансдисциплінарного підходу як до інтелектуального, так і до психологічного саморозвитку педагогів упродовж життя, зокрема і майбутніх учителів історії. Дійсно, такий підхід орієнтує освітній процес на динамічний розвиток професійної компетентності майбутніх учителів історії як в освітньому середовищі університетів (закладів вищої освіти), так і в професійно зорієнтованому середовищі закладів загальної середньої освіти [4; 5; 9; 10; 11; 12].

Адже, на нашу думку, у логічному взаємозалежному функціоналі [13] «наукове пізнання й випереджувальний розвиток ↔ історико-фахові знання ↔ соціально-психологічна організація педагогічної діяльності ↔ інформаційні технології та інжиніринг (інженерія) ↔ математичне обґрунтування і підтвердження» відбувається формування держави, суспільства, світу, а значить й психолого-педагогічно розвиненої особистості майбутнього учителя історії. У такий спосіб, застосування основних положень компетентнісно-трансдисциплінарного підходу в контексті формування історико-педагогічної еліти українського суспільства, а відповідно й розбудова єдиного відкритого простору для її самоствердження, створюватиме адаптивне середовище з оновлення освітньої парадигми країни.

Отже, сталий і випереджувальний розвиток історико-філософської, психолого-педагогічної й техніко-технологічної компоненти у будь-якій галузевій сфері економіки країни в теперішній час вирізняється трансформаційною траєкторією інноваційних змін освітньої парадигми. Відтак, глобалізаційні трансформації та технологічні інновації у суспільстві, економічна криза та вихід українських закладів вищої освіти на міжнародний рівень взаємовідносин викликають до життя потребу в інноваційно налаштованих учителях історії, котрі здатні приймати оперативні рішення в ситуації суспільної та ринкової нестабільності, що зумовлює необхідність підготовки учнів закладів загальної се-

редньої освіти – конкурентоздатних із відповідним рівнем історичної свідомості та національної ідентичності громадян України для всіх галузей економіки країни.

Дослідники О. Пометун і Г. Фрейман слушно стверджують, що «сучасний період висунув перед методикою історії нові цілі й поставив учених, методистів, учителів-практиків перед необхідністю переосмислення основних положень методичної науки». Вони наголошують, що «система освіти на початку XXI ст. не задовольняє суспільство», а «розбіжність між цілями і результатами навчання стала очевидною», тобто «постала нагальна потреба реформування всієї системи освіти, зокрема історичної». Треба звернути також увагу на їх міркування, де вони підкреслюють – «основне питання, що стоїть перед ученими та вчителями: Чого і як учити дитину? Як визначити дійсно необхідний і доцільний склад і обсяг історичних знань? Як підвищити реальний рівень навчальних досягнень дітей, розвинути їхні ключові та предметні компетентності й здатність до самореалізації як у процесі навчання, так і в житті?» [3].

На нашу думку, підняте згаданими ученими питання на початку 2006 року не втратило актуальності й донині, бо стрімкі, динамічні процеси в освіті, зокрема – в історичній, спричинені суспільними змінами вимагають модернізації підготовки майбутніх учителів історії.

Зазначимо, що значущості проблематики, визначеної темою статті, додають виокремлені шляхом аналітичної діяльності дослідження суперечності між:

- зростанням попиту закладів загальної середньої освіти (працівників) на інноваційно налаштованих учителів історії та недостатнім рівнем модернізації існуючої системи їхньої підготовки в умовах компетентнісно-трансдисциплінарної парадигми сучасної освіти;
- порушеними викликами сучасності вимогами до системного формування методичного складника трансдисциплінарно-професійної компетентності майбутніх учителів історії у закладах вищої освіти і недостатньою забезпеченістю змісту освітнього процесу університетів необхідними інноваційними методиками і технологіями;
- сучасною потребою вдосконалення системи формування трансдисциплінарної компетентності майбутніх учителів історії й недостатньою розробленістю відповідних технологій (методик) щодо формування методичного складника їхньої професійної компетентності на засадах трансдисциплінарного підходу;
- об'єктивною закономірністю врахування аспектів науково-методичної організації підготовки майбутніх учителів історії в університетах і практичною неготовністю (недостатність знань, умінь і трансдисциплінарного досвіду) певної частини педагогів закладів загальної середньої освіти до їхнього визначення, аналізу й використання в роботі інноваційних методичних надбань;
- новими потребами в оновленні методичного складника підготовки майбутніх учителів історії в університетах і

вповільненими темпами перебудови системи такої підготовки на трансдисциплінарну основу, як в умовах вищої педагогічної освіти, так і в межах діяльності конкретних освітніх установ тощо.

У вимірі сучасної освіти наявність цих суперечностей дала змогу виокремити проблему – системне, поетапне підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх учителів історії на засадах трансдисциплінарності.

До того ж цікавим у цьому сенсі є дослідження А. Гриценка [1], де він пропонує «Концепцію формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки», тим самим виокремлюючи теоретичний, методичний, практичний і методологічний концепти. Погоджуючись із дослідником, вважаємо, що дійсно «найважливішими педагогічними факторами розв'язання вказаних суперечностей» мають стати: мотивування майбутніх учителів історії у векторі формування професійної компетентності; впровадження в їхню підготовку інноваційних технологій навчання; високий рівень педагогічної майстерності педагогів вищої школи, які здійснюють підготовку здобувачів історичної освіти; створення відповідного інформаційно-освітнього середовища університету; організація педагогічних практик на робочому місці вчителів історії в закладах загальної середньої освіти; набуття пізнавальних фахових компетенцій майбутніми вчителями історії; приведення до сучасних вимог змісту освітніх програм з підготовки майбутніх учителів історії на компетентнісно-трансдисциплінарній основі; адаптивний контроль й оцінювання навчальних досягнень майбутніх учителів історії [1; 2].

Наприклад, звертаючись до практики компетентнісної підготовки майбутніх учителів історії кафедри новітньої історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка (<http://novitukr.history.knu.ua/>), зазначимо, що модернізаційні процеси відбуваються в усіх напрямках здійснення освітнього процесу в цьому векторі. Здобувачі вищої історичної освіти отримують підготовку за освітньою програмою «Середня освіта», якою передбачено вивчення курсів навчальних дисциплін із «Історії України», «Контролю і оцінювання навчання історії», «Методики викладання історії в школі», проходження навчальної практики у закладах загальної середньої освіти за програмою «Педагогічна практика» тощо, що забезпечують розвиток ключових фахових компетентностей і набуття певних професійних компетенцій майбутніми вчителями історії.

Зауважимо, що у період карантинних заходів, спричинених пандемією COVID-19, освітній процес було тимчасово переведено у режим змішаного навчання з використанням інструментарію дистанційної освіти. Дійсно, у цьому контексті виникла необхідність залучення сучасних онлайн-засобів для наведення навчально-освітніх комунікацій в Інтернет-середовищі таких, як: пропрієтарна програма для організації відеоконференцій Zoom, веб-

додаток Google Meet, програмне забезпечення з відкритим вихідним кодом Jitsi Meet та інші популярні Інтернет-платформи.

Отже, як у представників науково-педагогічного колективу, так і у здобувачів вищої історичної освіти (майбутніх учителів історії) виникає потреба в певному трансфері знань з інформатизації та цифровізації задля отримання суто історико-педагогічного знання. Звісно, це є етап формування трансдисциплінарного складника їхньої професійної компетентності.

Отже, головною гіпотезою нашого дослідження стає припущення, що рівень сформованості професійної компетентності майбутніх учителів історії підвищиться в умовах компетентнісної парадигми освіти та активних впливів сучасного глобалізованого простору, якщо у педагогічному процесі діяльності університетів України зреалізувати спеціально визначений та обґрунтований системний концепт, основою якого є формування згаданої компетентності засобами трансдисциплінарної організації навчання; мотивування здобувачів вищої історичної освіти до самоосвіти й самоорганізації; створення певних умов їхньої історико-пізнавальної діяльності; забезпечення сформованості в них трансдисциплінарної компетентності; проведення якісної консультативно-тренінгової роботи з ними засобами онлайн-технологій.

На нашу думку, для реалізації намічених планів відповідно до мети і гіпотези необхідно розв'язати такі завдання, як:

1. Визначення теоретичних і методологічних засад системної організації формування професійної компетентності в умовах трансдисциплінарної парадигми освіти у контексті педагогічної теорії, з'ясувати сучасний стан означеної проблеми, розкрити базові наукові поняття й окреслити основні концепти проблеми дослідження.

2. Обґрунтувати основні підходи щодо модернізації системи формування професійної компетентності майбутніх учителів історії як основи підвищення ефективності викладання історії у закладах загальної середньої освіти та підготувати відповідну програму.

3. Провести емпіричне дослідження науково-методичних основ системи формування професійної компетентності майбутніх учителів історії та розробити факторно-критеріальну модель оцінювання її рівнів.

4. Запропонувати авторську концепцію системи формування трансдисциплінарного складника професійної компетентності майбутніх учителів історії та відобразити її структурно-функціональну модель.

5. За результатами педагогічного експерименту визначити чинники, механізми та закономірності побудови системи формування професійної компетентності майбутніх учителів історії в університетах України.

6. Підготувати науково-методичні рекомендації з консультування й тренінгової роботи з педагогами вищої школи у напрямі запровадження системи формування профе-

сійної компетентності майбутніх учителів історії на засадах трансдисциплінарної методології.

Висновки. Отже, організація та проведення ґрунтового наукового дослідження щодо всебічної активізації ефективних процесів модернізації підготовки майбутніх учителів історії на засадах компетентнісного підходу з урахуванням трансдисциплінарної методології, що забезпечує відповідь на виклики сучасних трансформаційних світових змін, а також соціальних і політичних суспільних змін у незалежній Україні за останні три десятиріччя, є своєчасним рішенням і необхідним фактом.

Список використаних джерел

1. Гриценко А. П. Концепція формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки. *Педагогіка та психологія*. 2019. Вип. 62. С. 68–78. DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-2471.2019.62.08/>.
2. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії в Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України: зб. наук. пр.* 2020. Вип. 13. С. 233–237. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/181146/46-Kurok.pdf?sequence=1>.
3. Пометун. О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2006. 328 с. URL: http://forlan.org.ua/doc/depositary/Методика_навчання_історії_у_вищій_школі/Пометун_О.І._Методика_навчання_історії_в_школі.pdf.
4. Росток М. Л. Пропедевтика трансдисциплінарної освіти. *Розбудова єдиного відкрито інформаційного простору освіти впродовж життя (Forum SOIS): зб. матер. 1-го Міжнар. наук.-практ. Web-форуму*. Харків, 2019. С. 47–52. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/720145/>.
5. Росток М., Росток А. Феномен «трансдисциплінарність» у сучасному освітньому просторі. *Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя (Forum SOIS): зб. матер. 2-го Міжнар. наук.-практ. Web-форуму*. Харків, 2020. Вип. 2. С. 54–58. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/720152/2/ZbForumSOIS-2020redag.pdf>.
6. Худобець О. А., Чебослаєв Ю. Н. Використання технології презентацій в практичній роботі шкільного вчителя історії. *Історія та правознавство*. 2005. Вип. 25. С. 19–21.
7. Янч Э. Самоорганизующаяся Вселенная. Введение и обзор: рождение парадигмы из метафлуктуации. *Общественные науки и современность*. 1999. Вип. 1. С. 143–158. URL: http://www.vixri.com/d/Janch%20E.%20_Samoorganizujushajasja%20vselennaja.pdf.
8. Cherevychnyi G. S., Rostok M. L. The Image of an Ukrainian Lecturer at the Turn of the 20th – 21st Centuries: Experience Historical of the Beginning of the Transformation of the Educational System. *World Science*. 2020. No 1 (53), vol. 2. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31012020/6902.
9. Jeder D. Transdisciplinarity – the Advantage of a Holistic Approach to Life. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2014. Vol. 137. P. 127–131. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.05.264>.
10. Nicolescu B. (2006). Transdisciplinarity—Past, Present and Future. *Moving Worldviews - Reshapingsciences, policies and practices for endogenous sustainable development* / B. Haverkort, C. Reijntjes (Eds.). 2006. P. 142–166. COMPAS. URL: http://basarab-nicolescu.fr/Docs_articles/Worldviews2006.htm#_ftn1.
11. Piaget J. L'interdisciplinarité: problèmes d'enseignement et de recherche dans les universités. *In Lépigstémologie des Relations Interdisciplinaires*. 1972. P. 154–171. OCDE. URL: http://www.fondationjeanpiaget.ch/fjp/site/textes/VE/jp72_epist_relatis_interdis.pdf.
12. Rostok M. L., Cherevychnyi G. S. Transdisciplinary Paradigm of STEM-knowledge Management in the Context of Adaptive Approach. *World Science*. 2018. Vol. 2, no 10 (38). P. 4–9. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31102018/6180/.
13. Rostok M., Guraliuk A., Cherevychnyi G., Vyhovska O., Poprotskyi I., Terentieva N. Philosophy of a Transdisciplinary Approach in Designing an Open Information and Educational Environment of Institutions of Higher Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13 (3). P. 548–567. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/466>.
14. UNESCO. To Knowledge Societies. UNESCO World Report. 2005. URL: <http://www.intelros.ru/reports/17617-kobschestvam-znaniya-vsemirnyy-doklad-yunesko-za-2005-god.html/>.
15. Vlasov V. How to Test and Evaluate Students' Historical Competence: towards a concept of control work of the State Final Attestation on the History of Ukraine. *History in Schools of Ukraine*. 2010. № 4. С. 3–22.

References

1. Hrytsenko, A. P. (2019). Kontseptsiia formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv istorii u protsesi fakhovoi pidhotovky [The concept of forming the professional competence of future history teachers in the process of professional training]. *Pedahohika ta psykholohiia [Pedagogy and psychology]*, 62, 68-78. DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-2471.2019.62.08/> [in Ukrainian].
2. Kurok, O. I., & Hrytsenko, A. P. (2020). Dosvid formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv istorii v Hlukhivskomu uchytelskomu instytuti u 1874–1917 rokakh [Experience of formation of professional competence of future history teachers at Glukhiv Teacher's Institute in 1874–1917]. In *Siversshchyna v istorii Ukrainy [Severshchyna in the history of Ukraine]: zb. nauk. pr.* (ls. 13, pp. 233-237). Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/181146/46-Kurok.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
3. Pometun, O. I., & Freiman, H. O. (2006). *Metodyka navchannia istorii v shkoli [Methods of teaching history at school]*. Kyiv: Heneza. Retrieved from http://forlan.org.ua/doc/depositary/Metodyka_navchannia_istorii_u_vyshchii_shkoli/Pometun_O.I._Metodyka_navchannia_istorii_v_shkoli.pdf [in Ukrainian].
4. Rostok, M. L. (2019). Propedevtyka transdystyplinarnoi osvity [Propaedeutics of transdisciplinary education]. In *Rozbudova yedynoho vidkryto informatsiinoho prostoru osvity vprodovzh zhyttia (Forum SOIS) [Building a single open information space for lifelong learning (Forum SOIS)]: zb. mater. 1-ho Mizhnar. nauk.-prakt. Web-forumu* (pp. 47-52). Kharkiv. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/720145/> [in Ukrainian].
5. Rostok, M., & Rostok, A. (2020). Fenomen «transdystyplinarnist» u suchasnomu osvithnomu prostori [The phenomenon of «transdisciplinarity» in the modern educational space]. In *Rozbudova yedynoho vidkryto informatsiinoho prostoru osvity vprodovzh zhyttia (Forum SOIS) [Building a single open information space for lifelong learning (Forum SOIS)]: zb. mater. 2-ho Mizhnar. nauk.-prakt. Web-forumu* (ls. 2, pp. 54-58). Kharkiv. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/720152/2/ZbForumSOIS-2020redag.pdf> [in Ukrainian].
6. Khudobets, O. A., & Cheboslaiev, Yu. N. (2005). Vykorystannia tekhnolohii prezentatsii v praktychnii roboti shkilnoho vchytelia istorii [The use of presentation technology in the practical work of a school history teacher]. *Istoriia ta pravoznavstvo [History and jurisprudence]*, 25, 19-21 [in Ukrainian].
7. Янч, Э. (1999). Samoorganizujushchaisia Vselennaia. Vvedenie y obzor: rozhdnye paradyhmy yz metafluktuatsyy [Self-organizing universe. Introduction and review: the birth of a paradigm from metafluctuation]. *Obshchestvennyye nauky y sovremennost [Social Sciences and Modernity]*, 1, 143-158. Retrieved from http://www.vixri.com/d/Janch%20E.%20_Samoorganizujushajasja%20vselennaja.pdf [in Russian].
8. Cherevychnyi, G. S., & Rostok, M. L. (2020). The Image of an Ukrainian Lecturer at the Turn of the 20th – 21st Centuries: Experience Historical of the Beginning of the Transformation of the Educational System. *World Science*, 1 (53), 2. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31012020/6902.
9. Jeder, D. (2014). Transdisciplinarity – the Advantage of a Holistic Approach to Life. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 137, 127-131. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.05.264>.
10. Nicolescu, B. (2006). Transdisciplinarity—Past, Present and Future. In B. Haverkort & C. Reijntjes (Eds.), *Moving Worldviews-Reshapingsciences, policies and practices for endogenous sustainable development* (pp. 142-166). COMPAS. Retrieved from http://basarab-nicolescu.fr/Docs_articles/Worldviews2006.htm#_ftn1.
11. Piaget, J. (1972). L'interdisciplinarité: problèmes d'enseignement et de recherche dans les universités. *In Lépigstémologie des Relations Interdisciplinaires*, 154-171. OCDE. Retrieved from http://www.fondationjeanpiaget.ch/fjp/site/textes/VE/jp72_epist_relatis_interdis.pdf.
12. Rostok, M. L., & Cherevychnyi, G. S. (2018). Transdisciplinary Paradigm of STEM-knowledge Management in the Context of Adaptive Approach. *World Science*, 2, 10 (38), 4-9. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31102018/6180/.
13. Rostok, M., Guraliuk, A., Cherevychnyi, G., Vyhovska, O., Poprotskyi, I., & Terentieva, N. (2021). Philosophy of a Transdisciplinary Approach in Designing an Open Information and Educational Environment of Institutions of Higher Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (3), 548-567. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/466>.
14. UNESCO. (2005). To Knowledge Societies. UNESCO World Report. Retrieved from <http://www.intelros.ru/reports/17617-kobschestvam-znaniya-vsemirnyy-doklad-yunesko-za-2005-god.html/>.
15. Vlasov, V. (2010). How to Test and Evaluate Students' Historical Competence: towards a concept of control work of the State Final Attestation on the History of Ukraine. *History in Schools of Ukraine*, 4, 3-22.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 07.01.2022